

Prof. dr hab. Katarzyna Dybeł
Instytut Filologii Romańskiej UJ
Al. Mickiewicza 9 A, 31-120 Kraków
e-mail: katarzyna.dybel@uj.edu.pl

Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Joanny GORECKIEJ-KALITY

I. Ogólna ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego

Dr Joanna Gorecka-Kalita od początku związała swoją karierę naukową z Uniwersytetem Jagiellońskim. Tutaj, w 1994 roku, uzyskała tytuł magistra filologii romańskiej. Tutaj, po odbyciu studiów doktoranckich na Wydziale Filologicznym UJ (1995-2001), otrzymała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, przedstawiając rozprawę doktorską pt. „*Les chevaliers errants en quête de Dieu. Spiritualité et conflit moral dans les romans du Graal en prose du XIIIe siècle*”. Rozprawa ta, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Drzewickiej, została wyróżniona w konkursie im. Klemensa Szaniawskiego, organizowanym przez Towarzystwo Popierania i Krzewienia Nauk. Swoje kompetencje literaturoznawcze Habilitantka pogłębiła w czasie podyplomowych studiów na Uniwersytecie Genewskim, uzyskując w roku 1996 Diplôme d'Études Supérieures (na podstawie pracy pt. „*La religion de la responsabilité humaine dans le *Perlesvaus**”, napisanej pod kierunkiem wybitnego mediewisty prof. Charles'a Méla).

Od 2008 r. dr Gorecka-Kalita zatrudniona jest na etacie adiunkta w Instytucie Filologii Romańskiej UJ. Wcześniej pracowała tu na etacie asystenta (2005-2008). W latach 2003-2004 była wykładowcą w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie. Jej działalność dydaktyczna jest bogata i urozmaicona. W Instytucie Filologii Romańskiej UJ Habilitantka prowadziła literaturoznawcze seminarium licencjackie, wykłady i ćwiczenia z historii literatury francuskiego Średniowiecza, Renesansu oraz wieków siedemnastego, osiemnastego i dziewiętnastego, opcje

literackie i przekładoznawcze, ćwiczenia z gramatyki historycznej. Pełniła także funkcję tutora dla studentów Międzywydziałowego Instytutu Studiów Humanistycznych UJ. Jej zajęcia są lubiane i cenione, o czym świadczą komentarze w ankietach studenckich i duża ilość osób wybierających proponowane przez nią zajęcia w ramach przedmiotów fakultatywnych. Od 2013 r. opiekuje się Kołem Naukowym Mediewistów i współpracuje jako recenzent ze studenckimi czasopismami „Roman” i „Artes Liberales”. Nie bez znaczenia jest też jej szeroko pojęta działalność popularyzatorska, dzięki której uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych, ale także czytelnicy publikacji o profilu popularnonaukowym mają możliwość odkrywania fascynującego oblicza kultury średniowiecznej Francji.

Habilitationka wielokrotnie uczestniczyła w konferencjach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Wzięła czynny udział w około dwudziestu trzech sympozjach krajowych i trzech konferencjach międzynarodowych. Współorganizowała trzy konferencje w Instytucie Filologii Romańskiej UJ. Była stypendystką Uniwersytetu Genewskiego (1994-1996) i Uniwersytetu w Antwerpii (2002). W ramach programu Erasmus wygłosiła dwa wykłady na Uniwersytecie Genewskim (2008).

Przedstawiony mi do recenzji dorobek naukowy dr Joanny Goreckiej-Kality obejmuje jedną monografię naukową, opublikowaną w renomowanym Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz siedemnaście artykułów naukowych (sześć w języku francuskim i jedenaście w języku polskim). Stanowi to jedynie część dorobku Habilitationki, na który w całości składają się trzydzieści trzy publikacje naukowe w języku francuskim lub polskim (w tym dwadzieścia dziewięć wydanych po obronie doktoratu): jedna monografia, jeden krytyczny przekład zachowanych starofrancuskich wersji *Tristana i Izoldy* (opatrzone obszernym wstępem i wydany w prestiżowej serii „Biblioteka Narodowa” Ossolineum), dwadzieścia dziewięć artykułów, współredakcja dwóch monografii naukowych. Habilitationka jest także autorką czterech innych przekładów (w tym trzech przekładów utworów literackich) i kilkunastu krótkich publikacji popularnonaukowych. Na druk oczekują trzy kolejne artykuły naukowe.

Recenzowany dorobek sytuuje się w obszarze literaturoznawstwa, ale uwzględnia też w znakomitej większości przypadków relacje pomiędzy literaturą i filozofią, teologią, historią, historią idei, ikonografią oraz antropologią. Ze względu na swój interdyscyplinarny charakter może on zatem zainteresować nie tylko literaturoznawców. Zainteresowania badawcze Habilitantki ogniskują się wokół kilku rozległych obszarów, które można uporządkować według klucza tematycznego i gatunkowego. Wśród podejmowanych tematów pojawiają się: miłość i jej różnorodne poziomy i oblicza; fenomen śmierci; dynamika świętości i związane z nią kategorie metamorfozy, metanoi i pokuty; ślady fantastyki; motyw wspomnienia i pamięci; transgresyjny charakter snu; obraz kobiety i kobiecości. Tematy te – jak zauważa sama Autorka – nie należą do nowych, lecz dzięki zaproponowanym kluczom interpretacyjnym i wnikliwości spojrzenia Badaczki ukazywane są w nowej perspektywie literaturoznawczej i kulturowej. Umiejętnie dobrane przykłady tekstów źródłowych, perfekcyjnie przełożone na język polski, pomagają odkryć wyjątkowość średniowiecznej literatury, w której *mira profunditas* – przedziwna głębia – splata się z pięknem języka i bogactwem treści. Za niezwykle inspirujące uważam poszukiwanie nie tylko praw rządzących skomplikowanym światem poetyki średniowiecznego słowa, ale też poszukiwanie „Pra-słowa”: Logosu porządkującego rzeczywistość, w której funkcjonują bohaterowie analizowanych utworów. Ważny jest także personalistyczny wymiar interpretacji: człowiek i bogaty świat jego odczuć, uczuć, pragnień, dążeń, wzlotów i upadków.

Na podkreślenie zasługuje umiejętność atrakcyjnego formułowania tematów wystąpień, odsyłająca do dynamicznego charakteru prezentowanych zjawisk – między innymi poprzez częste odwoływanie się do kategorii typu: „od ... do...”, „między / pomiędzy”, „w poszukiwaniu”, które sugerują otwarte i wielostronne podejście do analizowanych kwestii, wśród nich – do złożonej problematyki transgresji i autotransgresji, heterogeniczności i przenikalności wątków, czy interkulturowości. Jedną z najbardziej oryginalnych cech zastosowanej metody badawczej jest, moim zdaniem, kategoria poszukiwania – najpierw pytań, a następnie odpowiedzi. Tekst średniowieczny jawi się tu jako wyzwanie wymagające niemal detektywistycznych umiejętności stawiania właściwych pytań, odtwarzania

biegu wypadków, formułowania hipotez i weryfikowania ich poprzez odniesienie do tekstu i jego kontekstu.

Wśród analizowanych gatunków dominują: powieść arturiańska (w szczególności trzynastowieczny cykl Lancelota-Graala), starofrancuska powieść antyczna, starofrancuska epepeja rycerska oraz trzynastowieczne utwory sytuujące się na styku hagiografii i powieści. Ta różnorodność daje obraz wielostronnych zainteresowań Habilitantki, ale też uświadamia ogrom przeprowadzonej pracy badawczej, która wymagała zdolności wniknięcia w specyfikę każdego z gatunków, wydobywania tego, co twórcze i co odtwórcze, a następnie skonstruowania spójnego, naukowego, a przy tym atrakcyjnego intelektualnie wywodu. Wszystkie recenzowane publikacje są pracami oryginalnymi i odpowiadają kierunkowi zainteresowań naukowych Habilitantki.

Warto podkreślić, że dr Gorecka-Kalita potrafiła wykształcić swój własny, oryginalny styl pisanie o średniowiecznej literaturze romańskiej, łączący rzetelność badawczą, błyskotliwą erudycję i talent pisarski. Zdecydowana większość prac naznaczona jest charakterem polemicznym, który staje się punktem wyjścia do opartego na solidnej, filologicznej metodzie badania tekstów dawnych spojrzenia na przedstawianą kwestię i zachętą do krytycznego myślenia. Autorka umiejętnie wydobywa specyfikę literatury średniowiecznej (konfrontując ją w niektórych przypadkach z literaturą antyczną, romantyczną lub współczesną), bezlitośnie obnaża absurdalność nieuzasadnionych stereotypów i nadinterpretacji. Nie przeprowadza przy tym apologii Średniowiecza, lecz dowodzi, że dzięki bogactwu myśli i dynamicznej twórczości broni się ono samo.

Podsumowując tę część recenzji stwierdzam, że dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny dr Joanny Goreckiej-Kalicy ilościowo i jakościowo spełnia wymagania habilitacyjne: jest obrazem dojrzałości i samodzielności naukowej Habilitantki, jej rzetelności badawczej i dydaktycznej oraz twórczego zaangażowania w organizację pracy uniwersytetu.

II. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Rozprawa habilitacyjna dr Joanny Goreckiej-Kaliny pt. *Pustelnik na czworakach. Żywot Świętego Jana Paulusa – studium legendy* (Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2017; 264 str.) stanowi cenny głos w dyskusji nad specyfiką, oryginalnością i wartością średniowiecznej literatury hagiograficznej. Jest to głos inspirujący, kompetentny i otwierający nowe horyzonty badawcze w studiach nad tym obszarem kultury średniowiecznej Europy.

Monografia ma strukturę dwudzielną (część pierwsza: „W poszukiwaniu legendy”, część druga: „W poszukiwaniu tożsamości”) i składa się z siedmiu rozdziałów poprzedzonych wstępem i podsumowanych zakończeniem. Całości dopełnia aneks zawierający tłumaczenie pełnego tekstu *Żywota Świętego Jana Paulusa* na język polski (wykonane przez Autorkę rozprawy), wielojęzyczna i starannie zredagowana bibliografia tekstów źródłowych (starożytnych, wczesnochrześcijańskich, średniowiecznych) i opracowań krytycznych, indeks utworów i autorów oraz indeks postaci historycznych i legendarnych. Kompozycja rozprawy jawi się jako przemyślana, klarowna i spójna. Dobrym pomysłem było zamieszczenie w większości rozdziałów krótkiego wstępu; brak ich jednak w rozdziałach pierwszym i piątym, co zaburza nieco symetrię prezentacji.

Wstęp, uwzględniający stan badań nad zapowiadzianym w tytule tematem, zawiera nie tylko tradycyjne części składowe każdego wstępu do monografii naukowej (sformułowanie zamysłu badawczego, zdefiniowanie metody badań, prezentacja struktury monografii itd.), ale sygnalizuje też wiele interesujących kwestii w obszarze tego, co Habilitantka określa mianem „sporu międzygatunkowego” (s. 27). Wskazując na niespójność argumentacji teorii odmawiających tekstom hagiograficznym prawa do literackości, Autorka przeprowadza swoistą rehabilitację gatunku, proponując klucz interpretacyjny eksponujący nie tylko wartość poznawczą owych tekstów, ale przede wszystkim sytuujący je w kontekście ich epoki, specyfiki twórczości średniowiecznego twórcy, zjawiska tzw. „przepuszczalności granic”, heterogeniczności świata przedstawionego i tego, co określiłabym mianem inwencji w konwencji. Już ta część

rozprawy ukazuje, z jak dużą wprawą i znajomością materii dr Gorecka-Kalita porusza się w skomplikowanej strefie pogranicza gatunków i interdyscyplinarności.

W dwóch pierwszych rozdziałach Habilitantka zajmuje się „poszukiwaniem legendy”, zogniskowanym wokół kwestii źródeł (potwierdzonych i hipotetycznych), inspiracji, analogii, oraz filiacji wątków. Kwestię tę traktuje niezwykle szeroko, sięgając do światowego repertuaru mitów, motywów i tropów interpretacyjnych. Jak pisze, chodzi o „uwypuklenie bogatych symbolicznych konotacji, które pozwalają dostrzec w tej opowieści różne poziomy znaczeń” (s. 157). Tekst staje się tym samym pretekstem do uwzględnienia innych obszarów badawczych, uzupełniających filologiczny wymiar rozważań.

W pierwszym rozdziale („Tekst i jego wersje”) Autorka dokonuje krótkiego przeglądu i systematyzacji łacińskich oraz wernakularnych tekstów europejskich zawierających legendę o św. Janie Paulusie. Uzasadnia także, dlaczego w centrum badań postawiła starofrancuski żywot tego bohatera napisany wierszem. Uzasadnienie jest wystarczające, a sposób prezentacji w/w tekstów konsekwentny: daje on pojęcie nie tylko o czasie i obszarze ich powstania, ale też o najistotniejszych aspektach gry wariantów, której owe teksty są przykładem.

Rozdział drugi („Źródła, inspiracje, analogie”) ma – podobnie jak rozdział pierwszy – charakter wprowadzający i porządkujący. Przy całym bogactwie myśli charakteryzuje się on pewną niekonsekwencją w sposobie prezentacji materiału, co zresztą odzwierciedlają tytuły podrozdziałów: najpierw odnoszą się one do postaci (bohaterów legend, które Autorka uznaje za spokrewnione z legendą o Janie Paulusie), później do motywów, następnie znowu do postaci.

Rozdział trzeci („Pustelnik”) otwiera drugą, znacznie obszerniejszą część rozprawy, stanowiącą próbę „poszukiwania tożsamości”, w której historia o Janie Paulusie, przekazana przez starofrancuską wersję *Żywota*, zostaje usytuowana w kontekście dwóch komplementarnych nurtów dwunasto- i trzynastowiecznej duchowości chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu oraz w obszarze tego, co określiłabym „hagiograficzną sztuką pisania” średniowiecznej epoki. Cztery z pięciu składających się na ową część rozdziałów („Pustelnik”, „Szaleniec dla Chrystusa”, „Człowiek/niedźwiedź”, „Nawrócony”) koncentrują się na szeroko pojętych

aspektach kulturowych i doktrynalnych, które zdaniem Autorki determinują elementy literackiej tożsamości bohatera. Część ta jawi się jako przykład refleksji sapiencjalnej, odsyłającej nie tylko do wiedzy i do sztuki odczytywania dzieła literackiego według określonych kodów kulturowych czy literaturoznawczych, ale także do mądrości życia zapraszającej czytelnika do refleksji o wymiarze egzystencjalnym i uniwersalnym. Znajdujemy tu liczne odwołania do tekstów filozoficznych i teologicznych starożytności chrześcijańskiej i Średniowiecza, osadzone w rzetelnej analizie filologicznej kluczowych dla zrozumienia tej tożsamości pojęć. Ta właśnie dbałość o spójność filologicznej i spekulatywnej strony interpretacji wydaje mi się jednym z największych atutów recenzowanej rozprawy. Mam tylko jedną małą uwagę odnośnie do terminologii zawartej w rozdziale III: nie do końca zasadnym wydaje się przeciwstawienie wymiaru „rzeczywistego” i „metafizycznego” (s. 105), redukujące i przewartościowujące poniekąd znaczenie metafizyczności, odsyłającej przecież w etymologicznym i filozoficznym sensie nie do nierealności, lecz do tzw. drugiej strony rzeczywistości, równie realnej choć zakładającej inny (ponadzmysłowy) poziom percepcji. Chodzi tu chyba o jakiś skrót myślowy, gdyż wcześniejsze rozważania Autorki dowodzą, że świetnie rozumie, czym było w Średniowieczu metafizyczne postrzeganie świata.

Ostatni rozdział („Bohater”) ogniskuje się na kwestii literackości bohatera. Sformułowane tu uwagi i wnioski są zasadne. Broniłabym jedynie bohaterów starofrancuskiej epiki i powieści, którym – w kontekście analizy relacji jednostki do społeczności – Autorka zbyt radykalnie odmawia „jakichkolwiek wyróżniających ich cech charakteru czy innych indywidualizujących rysów osobowości” (opinia ta, sformułowana na stronie 205 odnośnie do Jana Paulusa zostaje przeniesiona na wszystkich „bohaterów świeckich utworów – powieści czy epiki”). Sprowadzenie tak polifonicznych postaci jak Roland, Wiwian czy Persewal do schematycznych nośników cech typologicznych jest zdecydowanie zbytnim uproszczeniem.

Zakończenie mieści się zaledwie na trzech stronach, ale są to strony treściwe, podsumowujące wyniki badań i otwierające nowe horyzonty badawcze.

Na szczególne uznanie zasługuje pomysł zamieszczenia w aneksie tłumaczenia na język polski pełnego tekstu *Żywota Świętego Jana Paulusa*.

Umożliwia to polskojęzycznym czytelnikom bezpośrednie zaznajomienie się z utworem i konfrontację refleksji Habilitantki z ich własną interpretacją. Sugeruję jedynie, by w drugim wydaniu książki zamieścić równolegle tekst starofrancuskiego oryginału (na wzór publikacji w kolekcji „Lettres gothiques”), co uczyniłoby monografię jeszcze bardziej atrakcyjną dla romanistów-mediewistów.

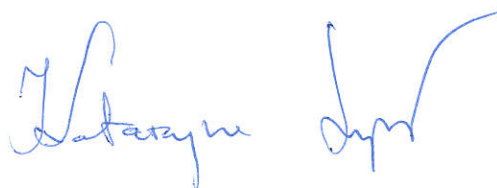
Strona redakcyjna rozprawy jest staranna, w całym tekście znalazłam jedynie kilka drobnych „literówek” (np. s. 16, przypis 4: „Uniwersytetu Jagiellońskiego” zamiast „Uniwersytetu Lubelskiego”; s. 37: „narodziła” zamiast „narodziła się”; s. 91, przypis 9: „November” zamiast „Novembre”; s. 170, przypis 20: dwa razy powtórzony tytuł utworu; s. 167: „nel mezzo del cammin” zamiast „nel mezzo del cammino”; s. 196, przypis 24: „mocniejszą” zamiast „mocniejsze”). Niewłaściwe jest użycie dużej litery w przypadku określeń typu: „Święty Paweł”, „Święty Piotr”, „Święty Augustyn”, „Błogosławiony Robert d’Arbrissel” itd. Według zasad pisowni słownictwa religijnego przyjętych przez Komisję Języka Religijnego Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN odnośnie do nazw osobowych, w słowach „święty” i „błogosławiony” (w kontekstach przywołanych przez Autorkę rozprawy) powinna zostać użyta mała litera (zasada ta nie dotyczy tytułu analizowanego utworu). O tej kwestii trzeba byłoby jednak pewnie porozmawiać raczej z redaktorem naukowym monografii.

W kilku przypisach pominięto odesłanie „Zob.” (np. s. 154, przypisy 56, 57). Warto byłoby też ustalić jasne zasady użycia drobnego druku – w niektórych przypadkach (np. na stronach 83, 84) w takiej właśnie formie zostały wprowadzone nie tylko dłuższe cytaty, ale i niektóre streszczenia utworów. I wreszcie kwestia opisu ilustracji: może dobrze byłoby powrócić do praktykowanego niegdyś zwyczaju opisywania ilustracji nie tylko poprzez techniczne odesłanie do „źródła” (w tym wypadku strony internetowej, na której figuruje owa ilustracja), ale też podanie już w samym opisie pod ilustracją, o który rękopis chodzi (autor, dzieło, wiek, miejsce powstania)?

W ogólnej ocenie należy podkreślić wyjątkowość recenzowanej rozprawy: nie tylko ze względu na szerokość horyzontów badawczych Habilitantki, ale także ze względu na samodzielność myślenia, wnikliwość przeprowadzonych analiz,

umiejętność konstruowania wywodu, dbałość o jego spójność i o argumentację. Książka napisana jest bardzo starannym językiem, w którym dbałość o formę i komunikatywność przekazu idzie w parze z odpowiedzialnością za przekazywane treści. Na uznanie zasługuje też jakość tłumaczenia na język polski cytatów zaczerpniętych ze starofrancuskich utworów literackich. Rozprawa świadczy o kompetencjach badawczych i wielkiej erudycji Autorki, o bardzo dobrej znajomości warsztatu pracy filologa mediewisty, oraz o wielkim zaangażowaniu w przywracanie kulturze Średniowiecza jego autentycznego, atrakcyjnego oblicza.

Podsumowując stwierdzam, że działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna dr Joanny Goreckiej-Kaluty rozwija się wielostronnie i dynamicznie. Dorobek naukowy Habilitantki wnosi bardzo istotny wkład do obszaru nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwa i wraz z rozprawą habilitacyjną pt. *Pustelnik na czworakach. Żywot świętego Jana Paulusa – studium legendy* – w świetle obowiązujących przepisów – stanowi właściwą podstawę do ubiegania się przez Kandydatkę o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Kraków, 7 listopada 2018 r.